

MAGYARI SÁRA ROVATA

Tudomány? – Tudom ám!

Tandem

Novemberben van a magyar tudomány ünnepe, a magyar nyelv napja és a magyar szórvány napja is. Mostani tandemezésünk témája a tudományossággal foglalkozik két külön tudományterület felől közelítve. Azon gondolkodunk, hogy mi lenne a tudomány szerepe manapság, és ehhez képest hol is van az a bizonyos szerep. Vannak-e ma még tudósok körülöttünk, vagy inkább a kutatói attitűd a jellemző? A szaktudásnak, a tudományos gondolkodásnak van-e ma értéke közösségeinkben és akár a közösségszervezésben? És így járvány idején mit is tapasztalunk: felértékelődött a tudomány szerepe, vagy inkább démonizálódni látszik?

(Nagy-György Tamás)

A tudomány szerepét nehéz néhány szóban vagy mondatban megfogalmazni, és talán más választ adna, másképpen határozná meg egy műszakis vagy egy bölcsész, esetleg egy művész. A műszaki és orvostudományok szemszögéből viszont az lehet a funkciója, hogy könnyebbé, élhetőbbé, tisztábbá tegye életünket. Olyan elveket, módszereket dolgozzon ki, vagy fejlesszen, amelyektől jobb lesz embernek vagy állatnak lenni, és amelyek egyben a környezetet is óvják, segítik. Persze mindenki mást vár el a tudománytól, attól függően, hogy mik a szükségletei. Vannak, akik csak könnyebben megszerezhető ivóvizet, vannak, akik okosházat vagy élhető körülményeket a Marson. Egyszóval mindig valami jobbat, többet, nagyobbat. A fejlődést, a progressziót. A legjobb viszont az lenne, hogy felvilágosítson, oktasson, gondolkodásra készítessen, biztonságot nyújtson.

Maga a tudomány szerepe nem változott radikálisan, hisz mindig hasonló dolgokat vártunk el. Az utóbbi két évtizedben viszont a fejlődés hihetetlen módon felgyorsult egyes

MAGYARI SÁRA (1976, Nagybodófalva) nyelvész, újságíró, a PKE docense. Tanulmányait Nagyváradon (I. Vulcan Tanítóképző, Ady Endre Sajtókollégium), Temesváron (Művészeti Iskola) és Kolozsváron (BBTE) végezte. Rovatai vannak a Román Rádió temesvári adásában, a Nyugati Jelenben, az E-nyelv Magazinban, a MŰRE lapjában. Kötete: Takázás (esszék, publicisztikák, MŰRE, 2018).

NAGY-GYÖRGY TAMÁS (1976, Nagyszalonta) építőtömérnök, egyetemi tanár a Temesvári Műszaki Egyetemen.

régiókban, amihez egyre nagyobb elvárások társulnak. Ehhez a szerephez nincs idejük felnőni az embereknek. Minden annyira gyorsan fejlődik, hogy a jó és rossz, hasznos és káros vívmányokat nincs idő kiértékelni, mert mire ezt eldönthetnénk, azok már a múltéi. Itt kopogtat a mesterséges intelligencia az ajtón,

amellyel több száz kutató munkája helyettesíthető, sokkal jobb eredményekkel kecsegtetve, de minden érzelmet, etikát nélkülözve. A tudomány mai szerepe az kellene hogy legyen, hogy határokat szabjon a fejlődésnek, irányt mutasson. Ezt pedig nem politikusokra, hanem gondolkodókra, tudósokra kellene bízni.

Ha a jelenlegi állapotokat nézzük, az az érzés fogalmazódhat meg bennünk, főleg, ha érintettek is vagyunk a témában, hogy egyre kevesebb a kutató, és még kevesebb a tudós. És itt különbséget kell tenni a kettő között. Számomra a tudós az, akinek hatalmas elméleti tudása van, amit szinte minden tudományterületen alkalmazni lehet, érti az összefüggéseket, tudja, mi volt, elég jól érti, mi lesz, vagy mi lehet. Általában öncélú kutatásokat végez, problémák megoldását tűzi ki célul. A kutató ezzel szemben, az én értelmezésemben, célirányosan fejleszt, meglévő dolgokat tökéletesít, új megoldásokat keres egy adott témára. Az eredményei szinte azonnal felhasználhatók, alkalmazhatók. Az utat, a témát kijelölik számára a finanszírozási rendszeren keresztül. De ez ma már egy természetes és visszafordíthatatlan folyamat. Sok nagy tudású tudós ember tevékenykedik ma is közöttünk. A jelenlegi társadalmi berendezkedések miatt viszont nincs akkora szerepünk, amint az elvárható volna. Nincs egy hierarchia. A világ nem érti, mi a különbség a siker és teljesítmény között. Elég csak a napjainkban körülöttünk zajló eseményeket figyelni, a híráradatot. A média szabad, de mivel nincsenek megfelelő képzettségű szakemberei, számára egy hír ugyanannyit ér, függetlenül attól, hogy egy kezdő orvos, kutató orvos vagy mondjuk, egy kutatóintézet neves tudósai mondják.

Óriási segítség lenne a romániai magyar oktatói és kutatói társadalom számára, ha napilapok, hetilapok, a magyar nyelvű közmédia nem a külföldről összeollózott – a „brit-tudósokbebizonyították” című – írásokat, tudósításokat közölnének, hanem mondjuk, az Erdélyben élő 23 magyar akadémikus, több száz magyar tudós, kutató, oktató eredményeit is bemutatnák, hisz van közöttük nem egy világszóló siker. Ez járulna hozzá ahhoz, hogy az itteni, nagy teljesítményeket felmutató tudósok sikeresek, elismertek is legyenek. Azután pedig remélhetőleg őket is megkérdezzük majd a döntéshozók.

Mindenki abban bízunk, hogy eljön az az idő, amikor a tudás, az összegyűlt tapasztalatok szerepe felértékelődik. A jelenlegi pandémia egy igen jó lehetőség az átrendeződésre. Gyorsan le tud folyni, nagy hatásfokkal. Az akarat nincs meg mindenhol hozzá, de a kényszer szülhet egy ilyen helyzetet.

A tudományos gondolkodásnak, a tudásnak óriási szerepe van a közösségszervezésben is. Elég hozzá különböző jól működő intézmények, szervezetek teljesítményét kiértékelni. Mindenki számára nyilvánvaló kellene hogy legyen, hogy olyan közösségekben, ahol nagy tudású emberek, tudományos munkát is végző személyek vannak, nagyobb a siker, több a megvalósítás, az eredmény. A tudás, a teljesítmény köré szívesen csoportosulnak az emberek, ugyanis ilyen közegben a döntések kompromisszumok és nem alku-dozások árán születnek. Kell hozzá kultúra. Vitakultúra. Érvek-ellenérvek ütköztetése. Egy, a sakkozáshoz hasonló gondolkodás. Tervezői készség, nehéz döntések felvállalása, ok-okozati előrelátás, áldozatkészség, alázatosság a célok elérésének érdekében. Ezeket tanulni kell, bennünk élni, tevékenykedni, hogy meggyökerezzenek. Fel kell hozzájuk nőni. A legtöbb ember nem születik ezekkel a képességekkel. Viszont aki nap mint nap olvas, kutató, érvel, szervez, megvalósít, véleményez, forrásokat és megoldásokat keres, annak többnyire megvannak a szükséges tulajdonságai, hozzáértése.

Az utóbbi évtizedekben először fordul elő, hogy politikusok, médiasztárok, köznapi emberek elkezdtek hallgatni a tudomány képviselőire. Felértékelődik a tudomány, újra szóba kerülnek a kutatási finanszírozások, az oktatás szerepe. De az oktatás hiánya az, ami miatt démonizálódott a tudomány. Egyre értékesebb lesz a szervezői tudás. Maga a tudás. Jelenleg is látjuk, hogy a döntéseket már nem merik csak politikai érdekek mentén meghozni. Mindig ott áll egy szakértőnek mondott személy is. A tudomány bizalmat adhat. A következő lépés az lenne, persze ez nézőpont és érdekek kérdése is, hogy minél több fiatal kezdjen érdeklődni a tudományok iránt, kezdjen el kutatni. Ha egyszer megfertőződnek a kíváncsisággal, arra már nincs gyógyír.

(Magyari Sára)

Azt tapasztalom, hogy egyrészt mindenki ért mindenhez – rettenetesen, nagyon; másrészt a tudományosság közérthetetlen módon próbálkozik a saját valóságát elfogadtatni. És a kettő között valami nincs rendben. Hogy volt-e valaha igazi presztízse a tudománynak, én nem is tudom – talán csak bizonyos körökben és bizonyos iskolázottsági szinttől felfelé, mert mellette mindig ott ólálkodott az áltudományosság, a tudatlanság és a babonáság. Fene tudja! Néha úgy gondolom, a racionális énünk vágyja a problémák tudományos megközelítését és megoldását, csak aztán valahogyan kiderül, hogy az ember nem csak racionális lény.

Látom, ahogyan egyrészt elvárjuk, hogy a tudomány minden problémánkra adjon választ, ha lehet azonnal – gondoljunk csak az orvostudományra: járvány van. Legyen már meg az az oltás vagy az a pirula, amit bekapunk, és utána kutya bajunk sincs! A másik oldalról meg mi *úgyis jobban tudjuk*: jobban tudjuk, mint az orvos. Mi mindent jobban tudunk, de legalábbis másképp. Hol mentek el egymás mellett ennyire a dolgok? Talán ott, hogy a tudományos gondolatokat elfelejtettük közérthetően megosztani. Vagy ott, hogy kiderült egy s másról, hogy nem állja meg a helyét. Meg ott is, hogy nem fér bele az ember fejébe, hogy a tudományos gondolkodás valójában egy folyamatosan változó, kérdező, mérlegelő, mérő gondolkodásmód. Persze, ha a szó-tári definíciókból indulok ki, ott van, hogy a tudomány igazolható, bizonyítottnak tekintett ismereteket összesít, és ott

van az is, hogy egy kutatás értékét a benne termelődő tudományos gondolatok súlya és társadalmi hasznosága határozza meg. S amikor a társadalom valamit haszontalannak lát vagy érthetetlennek, na, akkor oda a tudomány ereje, helyette pedig sokszor kerül áltudományos – könnyen emészthető, rendkívül hasznosnak ítélt – tudás.

Aztán itt van ez a szó, hogy tudós. Azt tapasztalom, nem is nagyon használjuk ma már. Pedig olyan kereken kimondja: tudó, tudással bíró ember. Olyan személy, aki felkészültsége, tapasztalata alapján igazán tudja a dolgokat. Nem mindent a világon, hanem azt, amire a tudása őt feljogosítja. Meg azért kicsit olyan értelmiségi is (egy másik szó, ami ma nagyon bonyolult használatú lett!): érti a lényegét. Olvasott – sokat. És hosszút. Ráadásul úgy tudja elmondani a véleményét valamiről, hogy az közérthető. Van eleje, és van vége is. A vége a lényeg! Mert van, aki csak az elejéig jut el, s akkor is az elején tart, mikor már három órája mondja.

Érdekesnek tartom, hogy a *tudós* helyett *kutatót* használunk manapság. Én ezt a szót is nagyon szeretem, mert kifejezi azt az állandó munkát, keresést, kíváncsiskodást, ami a tudás megszerzéséhez szükséges. Kutatónak lenni valami olyasmit tesz, hogy jár az ember a világban, s mindig ott van vele egy nagyító és egy jegyzetfüzet. Észrevesz apróságoknak tűnő dolgokat, és akkor górcső alá veszi – a noteszébe pedig eszeve-

szetten jegyzetel, firkál, aláhúz, kitesz hatszáz felkiáltójelet. És előbb-utóbb lesz tudományos mű belőle.

Aztán a tudományos gondolkodás és a kutató mellett itt van a szakértelem, a szaktudás kérdése is, amelyikkel nagyon sok gondom van. Azt hiszem, azért, mert mostanság túl sok szakértővel találkoztam – néha még nekem is meg kell szakértenem ezt-azt. De az igazság az, hogy nagyon könnyen lesz manapság az ember szakértő: mert lehet úgy, hogy tanul, olvas, kutat, figyel, vizsgál, kísérletezik, és lehet úgy, hogy kinevezik. Az utóbbiból van több. S velük csak az a gondom, hogy a kinevezés mögül hiányzik a felsorolásbeli hat szó. Így aztán inkább nem értenek semmihez, de úgy tesznek, mintha, és nagyon nagy károkat okoznak – a tudománynak és a szakmának is, mert a hozzá nem értés hosszú távon kiderül, és elértékteleníti azokat is, akik azért mégiscsak értenek valamicskét a dolgokhoz.

Közben pedig van egy csomó klassz szakember és még klasszabb kutató, akiknek nagyon sok hasznosítható tudásuk van, de ez mintha nem nagyon kellene. Itt van például a mi kis temesvári szórvány közösségünk. Jó sokan szervezzük is ennek létét, s minél jobban szervezzük, annál kevésbé vagyunk életképesek. Olyan csődöt mondtunk a szeptemberi választásokon, hogy csuhaj! Semmi képviselőtünk sincs ennek következtében. Pedig szakemberekben és szak tudásban is bővelkedünk, de nem nagyon kellett sehova a tudásocskánk. Mert van, aki jobban tudja! Akkor is, ha végzettsége, tapasztalata teljesen más területen kamatoztatható, és nem a közösségszervezésben, de *ha jobban tudja*, akkor nem lehet ellene tenni semmit. Evvel a magatartással pedig naphosszat lehetne harcolni, úgysem érnénk el sehova.

Ez történik a járvány kapcsán is: eszméletlen, milyen mértékben termelődnek az összeesküvés-elméletek az egyik oldalon, és milyen mértékű a rettegés a másik oldalon. A kettő között ott van a tudomány (orvostudomány, etoló-

gia, antropológia), és nem jut el a tudása széles körben az emberekhez. Ennek okát próbáltam feltárni a napokban, és megint csak oda lyukadtam ki, hogy itt van az *emberi tényező*, amely nem egy természettudományos terminus; nem egy objektív kategória; nem kiszámítható viselkedésminta; bizonyítható és igazolható a jelenléte, de nagyon szubjektív természetű. Ja, és nem annyira hasznos a társadalom számára, bár valószínűleg nélküle nem is lenne társadalom. Szóval egy nagyon kacifántos kifejezés, amely ott lebeg a humán tudományokat művelő kutató előtt, de léténél többet nem tudunk róla. És ez lesz a tudomány hitelének az aláásója: a tudományos gondolkodásban a kutató, de még a tudós is, számol avval, hogy van, amit nem tudunk. Még. Vagy már. A nem tudományt művelő viszont nem tud mit kezdeni avval, hogy nem tudjuk. Mert ennek elfogadásához szükség van alázatra a tudás és az élet természete iránt is; és szükség van a korlátaink elfogadására is; és hihetetlenül nagy bátorságra is, mert kimondani önmagamnak, hogy nem tudom, nagyon nehéz, de mások előtt vállalni ezt – sokunknak lehetetlen. Pedig szerintem a tudomány ott kezdődik, ahol megpróbálom megismerni önmagam, az embertársam, a környező világot és benne mindent, ami lehetetlen.